6, 2010
IYUN

Boshlang'ich
T

FANLARARO EKOLOGIK TARBIYA

Endilikda tabiatga insoniyatning ko'r-ko'rona munosabati tufayli yashil olam, havo, tuproq va hatto hayvonot dunyosi ham birdek aziyat chekmoqda. Ustiga-ustak sanoat va texnikaning jadal rivojlanishi ham ekologiyamizning izdan chiqishiga sabab bo'layotir. Shuning uchun ham bugunga kelib atrof-muhit muhofazasi insoniyat oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Bu vazifaning avvalida yosh avlodga maktab partasidayoq ekologik ta'lim-tarbiya berishga jiddiy yondoshuv talabi yotadi.

Boshlang'ich sinflarda fanlararo ekologik tarbiya asosan darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda shakllantiriladi. Lekin biz namuna sifatida darslarda ekologik tarbiyaning fanlararo shakllantirish jarayoni bilan tanishib chiqamiz. Eng avvalo, boshlang'ich ta'limning barcha fanlaridagi ekologik mazmun kasb etgan mavzularni tahlil qilib olamiz. Shu bilan birga mavzularning fanlararo bog'liqlik jihatlarini o'rganish natijasida didaktik talablar asosidagi ekologik tarbiyani ham olib boramiz. O'zaro bog'liqlik fan turkumlari asosida quyidagicha o'rganiladi:

- tabiiy fanlar yo'nalishi asosida;
- ijtimoiy-gumanitar fanlar asosida;
- aniq fanlar va
- fan turkumlari asosida.

Yuqorida qayd etilgan fanlararo bog'liqlik asosidagi ekologik mazmundagi mavzular (keyingi jadvaldagi mavzular asosida) umumiy bir mavzuga quyidagi jadval asosida birlashtiriladi:

T/r	Dars jarayonida o'tiladigan ekologik mazmundagi mavzular	Fanlararo bog'liqlik	Sinf
2.	Qushlar – bizning do'stimiz	Atrofimizdagi olam + O'qish	1-sinf
3.	Hayvonlarni asrash bizning burchimiz	Atrofimizdagi olam + Matematika	1-sinf
4.	Suv – hayot manbai	Odobnoma + Ona tili	1-sinf
5.	Yashil dorixona	Odobnoma + O'qish	1-sinf
6.	Inson va tabiat	Atrofimizdagi olam + O'qish	1-sinf
7.	Qushlarni himoya qilamiz	Odobnoma + O'qish	2-sinf
8.	Hayvonlar — bizning do'stimiz	Matematika + Odobnoma	2-sinf
9.	Suv	Atrofimizdagi olam + Odobnoma	2-sinf
10.	Yashil o'simlik	O'qish + Ona tili	2-sinf
11.	Toza havo	Atrofimizdagi olam + O'qish	2-sinf
12.	Inson va tabiat	Atrofimizdagi olam + O'qish	2-sinf
13.	Qushlar	Odobnoma + O'qish	3-sinf
14.	Hayvonlar	O'qish + Matematika	3-sinf
15.	Suv – hayot demakdir	Atrofimizdagi olam + O'qish	3-sinf
16.	O'simlik dunyosi	O'qish + Ona tili	3-sinf
17.	Inson tabiat bo'lagi	Tabiatshunoslik + O'qish	3-sinf
18.	Qushlar	O'qish + Ona tili	4-sinf
19.	Hayvonot dunyosi	Matematika + Ona tili	4-sinf
20.	Suv – hayotdir	Tabiatshunoslik + Ona tili	4-sinf
21.	O'simlik olami	O'qish + Ona tili	4-sinf
22.	Inson va tabiat munosabati	Tabiatshunoslik + Odobnoma	4-sinf
23.	Ekologik mazmunda sinfdan tashqari o'qish	O'qish + Odobnoma	1-4-sinflar
24.	Ekologik mazmundagi har xil janrdagi asarlarni o'qish	O'qish + Odobnoma	1-4-sinflar
25.	Umumlashtiruvchi dars	Fanlararo bog'liqlik	1-4-sinflar

1-sinf fanlari				
Atrofimizdagi olam	O'qish	Odobnoma	Ona tili	Matematika
Qushlar	Rivoyat	Umidvor qushcha	Ekologik mazmunda diktant, bayon, insho va yozma mashqlar bajarish	Ekologik mazmunda masalalar yechish
Qushlar – bizning do'stimiz	Alisherning yoshligi	Orzular		
Chumchuq bilan chittak	Mirzo Ulug'bek	Zag'izg'on		
	Buyuk munajjim	Qushim boshi		
	Ona sabog'i			
	Navro'z bayrami			
Hasharotlar	Toshbaqa va quyon	Hayvonlar nima deydi?		
Uy hayvonlari va parrandalari	Sher va sichqon			
Yovvoyi hayvonlar	Maymun va duradgor			
Jonli burchak	Kapalak			
	Aqlli bog'bon			
Biz va tabiat	Yer nima der?			
	Maqtanchoq g'oz			
Yashil dorixona	Ona yer	Maktab gulzorida		
	Chinor va maysalar			
	Sayyod va durroj			
	Yer she'ri	Suv — hayot manbai		

Navbatdagi jadvalda barcha fanlarning ekologik mazmundagi mavzulari tahlili keltirilgan. Bunda bir necha mazmunan bir-biriga bog'liq mavzular asosida bitta umumiy mazmundagi mavzu hosil qilinadi. Ularda ham uyg'un maqsadlar bolalarning ongli ravishda atrof-muhit muhofazasi barchaning burchi ekanligini his eta turib faoliyat yuritishga yo'naltiriladi.

2-sinf fanlari

Atrofimizdagi olam	O'qish	Odobnoma	Ona tili	Matematika
Yil fasllari Suv — hayot manbai	Topishmoqlar va tez aytishlarni ekologik tahlil qilish	Ariq va suv	Ekologik mazmunda diktant, bayon, insho yozish va mashqlar bajarish	Ekologik mazmunda masalalar yechish
Tabiatdagi jism va moddalar	Tabiat			
Ob-havo	Ob-havo darakchilari			
	Ibn Sino bobo — ulashar davo			
	Kuychi terak			
	Qushlar — bizning do'stimiz			
	Tog'dagi voqea	Mehr		
	Kuchukcha bilan uloqcha			
	Hissang qo'sh	Hashar — xayrli va savobli ishdir		
Bahorda o'simliklar hayoti	Nilufar			
O'simliklarning qishga tayyorlanishi	Daraxtlar suhbati			
	Ko'klam yomg'iri Tomchi haqida ertak Kuyni sevgan gullar Jayron bolasi	Ko'prik		
Uy va yovvoyi hayvonlarning qishdagi hayoti				
Bahorda hasharotlar hayoti	Shamol botir Gullar suhbati Gullarni seving, gullardek go'zal bo'ling Marvaridgul			
O'lkamizda uchraydigan qushlar	Xaloskor			
Bahorda o'lkamizga qushlarning qaytib kelishi	Qo'riqchi Ko'ngilchan o'tinchi Ur, to'qmoq!			
O'lkamizdagi uy va yovvoyi hayvonlar	O'ktam			
Inson va tabiat	Yashil olam – yaxshi olam			
Hasharotlar hayoti	Tabiatning jonli bezagi			

3-sinf fanlari

Tabiatshunoslik	O'qish	Odobnoma	Ona tili	Matematika
Tabiat nima?	Dadam qurgan dengiz Tabiat bilan suhbat	Soy suvi haqida ertak Tabiatni asrash – burchimiz	Ekologik mazmunda diktant, bayon, insho yozish va mashqlar bajarish	Ekologik mazmunda masalalar yechish
	Quyoncha			
	Daraxtlarni oqlaganda			
Tabiatda, havo va suv	Ona tabiat			
Tuproq	Yer sevarni — el sevar			
Tabiat va inson— bir butun	Suhbat			
	Do'stlar	Chumchuq bola		
	Gulzorda	Bobur bobomiz yaratgan bog'lar		

4-sinf fanlari

Tabiatshunoslik	O'qish	Odobnoma	Ona tili	Matematika
	Ochko'z boy		Ekologik mazmunda diktant, bayon, insho yozish va mashqlar bajarish	Ekologik mazmunda masalalar yechish
Cho'lning inson tomonidan o'zlashtirilishi	Bo'rining tabib bo'lgani haqida ertak			
	O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi	Konstitutsiya — asosiy qonunimiz		
Qizil kitob – ogohlik belgisi	Qush tili			
	Mo''jiza			
	Xatarli uchrashuv			
	Tushovli toy			
	Ayiqni yenggan cho'pon			
	Ko'kyo'l			
Tabiatga g'amxo'r bo'ling	Nihollarning nolasi	Mo''tabar qadimiy qo'lyozma		
Suv havzalarini muhofaza qilish	Suv bilan suhbat			
Foydali qazilmalarni muhofaza qilish				

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarga fanlararo ekologik tarbiya berish ularni tabiatga oqilona munosabatda bo'lishlariga, yashil olam boyliklarini sevishga, ardoqlashga undash barobarida ular qalbida ekologik madaniyatni shakllantirishga ham asos bo'la oladi.

Nilufar ISAQULOVA,
O'MKHTTKMO
va UQTI
doktoranti.